

RAAMATUKOGUDEVAHELINE LAENUTUS

Kärt Miil

Taasavatud Tartu ülikooli raamatukogu asus juba 1919. a. looma vastastikuse laenutamise sidemeid.

Laenuvahekorrad määrati põhimõtteliselt kindlaks 1919. a. ülikooli raamatukogu ajutiste määrustega /21/, kus on öeldud, et raamatukogu võivad kasutada teaduslikud ja valitsusasutused ning teised raamatukogud, kes pakuvad hoiukindlust ja vastuvahetust. 1921.a. ja 1932. a. täiendati määrusi /17, l. 13-14; 22/. Viimased põhimõttelisi muudatusi raamatukogudevahelise laenutuse osas ei sisaldanud. 1921. aastast on raamatukogudevahelist laenutamist puudutavas osas täiendus, et käsikirju, iluväljaandeid, lahtisi kaarte ja koguteoseid saadetakse vastastikuse laenutamise vahekorra alusel nii kodu- kui ka välismaa teadusraamatukogudele ja arhiividele.

Kirjavahetusega vastastikuse laenutamise asjus tegeles raamatukogu juhataja. Tema otsustas, kuhu tellimus saata ja vormistas need. Juhataja lahendada olid ka kirjanduse väljasaatmise ja kasutusaja pikendamise küsimused. Raamatu kasutusajaks määrati 1 kuu, mida võis vajadusel pikendada. Kogu asjaajamist iseloomustab korrektsus ja täpsus. Tellitud raamat saadi kätte keskmiselt 1-2 nädala jooksul, nii raamatu saatmisest kui kättesaamisest teatati kirja teel.

Esimesed raamatud laenati Eesti asutustelt 1919.a. - Eestimaa Kirjanduse Ühingu, Kindralstaabi ja Tallinna Krediidiühisuse raamatukogust. Pidevat vastastikust laenutamist välismaa raamatukogudega ei kujunenud välja mitme aasta jooksul. Aruandes "Ülikooli raamatukogu tegevusest 1. nov. 1922 - 1. nov. 1923" /2, l. 462/ märgib F. Puksoo, et raamatukogud tavatsevad raamatuid välismaale saata ainult raamatukogude vastutusel, kus on tulekindlad ruumid ja kindel kord. Tähtsaks peeti ka head postiteenistust. Arvatavasti ei olnud välismaa raamatukogud kindlad, kas alles kujuneva Eesti Vabariigi postiteenistus suudab vältida raamatute kaotsiminekut. Ka ülikooli raamatukogust kui laenupartnerist oldi rohkem huvitatud alles siis, kui see oli oma varad Nõukogude

Venemaalt kätte saanud ning oma fondid ja kataloogid korrastanud (lõplikult jõuti sellega valmis 1921. a. aprilliks). 1920. a. jättis Helsingi ülikooli raamatukogu rahuldamata F. Puksoo palve saata raamatuid laenuks /1, l. 105/, seetõttu ei sõandatud enam mitmel aastal proovida raamatute laenamist. Alles 1923. a. alates võib täheldada Tartu ülikooli raamatukogu arvamist "usaldatavate" hulka kuuluvaks, kuna sellest ajast ei keeldutud välismaalt Tartusse raamatuid laenutamast.

Esimese trükise välismaale laenutas ülikooli raamatukogu 1920. a., mil Dresdenisse saadeti A. E. Ahlwicki Tartus kaitstud dissertatsioon "Historisch-kritische Darstellung der verschiedenen Castrationsmethoden bei Hühner" (1860) /16, l. 3/. Ka järgneva paari aasta jooksul püüdis F. Puksoo rahuldada üksikuid välismaa raamatukogudest (Greifswaldi ja Londoni ülikool) saabunud raamatulaenamise soove.

Esimesed laenusoovid pärast Helsingist tulnud äraütlemist saadeti 1923. a. algul Stockholmi, Uppsala ja Leipzigi raamatukogudele. Laenuks saadi aasta jooksul 14 raamatut (kuuel korral). Sellest ajast alates hakkas kasvama nii laenupartnerite arv kui laenutatava kirjanduse hulk (vt. lisa 1).

Pärast seda, kui raamatute vastastikuse laenutamisega olid suhted välismaa raamatukogudega loodud, tehti algust ka käsikirjade laenutamisega. Tol ajal oli tavaks laenata ja laenutada ka käsikirju, fotosid ja rariteete. Hinnalisemad ja väärtuslikumad neist saadeti diplomaatilise postiga saatkondade kaudu ning ainult usaldatavatesse raamatukogudesse. Esimese taolise palve läkitas F. Puksoo 1924. a. Helsingi ülikooli raamatukogule /3, l. 39-40/. Sooviti soome keeleteadlase ja etnograafi M. A. Castréni käsikirjalisi materjale. Helsingis oldi põhimõtteliselt nõus käsikirju laenutama, kuid kuna need olid veel korraldamata, siis seekord neid siiski välja ei saadetud.

Tallinna Linnaarhiivist küsis F. Puksoo 1925. a. laenuks käsikirju prof. A. R. Cederbergile ja A. Saarestele (G. Mülleri jutlused ja "Livländische Bauerrecht"). Neid vajati eesti keele kirjalike mälestiste avaldamisel ajakirja "Eesti Keel" lisana /4, l. 47/. Arhiivist vastati, et tõsi võiks keegi Tallinnas ära teha, kuna saatmine on suur risk ja käsikirjad väärtuslikud. Puksoo kordas palvet, mille peale käsikirjad saadeti Tartusse.

1925.a. sai ülikooli raamatukogu laenuks juba 19 käsikirja ja ühe foto. Välismaalt käsikirjade laenuks saamine näitas, et Tartu ülikoolil ja tema raamatukogul oli kujunenud maailmamaine. F. Puksoo püüdis arendada raamatute ja käsikirjade vastastikust laenutamist kõige laiemas ulatuses, et saada ülikooli õppejõudude jaoks vajalikku materjali. Vastastikuse laenutamise võrku tuli juurde järjest uusi riike ja raamatukogusid. 1929. aastaks oldi ühenduses 14 riigi (Austria, Inglismaa, Itaalia, Leedu, Läti, Nõukogude Liidu, Poola, Rootsi, Saksamaa, Soome, Šveitsi, Taani, Tšehhoslovakkia ja Ungari) raamatukogudega /20, lk. 330/.

Kirjandust saadeti ka ülikooli uurijatele ja stipendiaatidele, kes töötasid Tallinnas (E. Oissar) ning välismaal (A.-T. Kliimann, A. R. Cederberg).

Aastate vältel kujunesid välja püsivad sidemed, mis olid Tartu ülikooli raamatukogule eriti olulised. Aruandes Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingule 1932. a. /8, l. 182-183/ märkis F. Puksoo sellistena Stockholmi Kuninglikku Raamatukogu, Läti Riigiraamatukogu, Helsingi, Uppsala ja Leipzigi ülikooli raamatukogu. Edaspidi arenesid tihedad suhted veel Saksa Riigiraamatukogu ning Vilniuse ja Kaunase ülikooli raamatukoguga. Ajavahemikus 1923-1940 saadi kõige rohkem kirjandust laenuks Leipzigi ülikooli raamatukogust, laenati aga Läti Riigiraamatukogule Riias.

Rahvusvaheline koordineerimisüsteem raamatukogude vahel puudus. Tellimus, mida ei saadud rahuldada, tagastati. Tellija pidi ise otsustama, kuhu see järgmisena edasi saata. Saksamaal leiduvate raamatute kohta andis teavet "Auskunfts-büro der Deutschen Bibliotheken" Berliinis, mille teenuseid Tartu ülikooli raamatukogu ka kasutas.

Kuigi vaadeldava perioodi vältel raamatukogudevaheline tööjaotus vastastikuse laenutamise osas põhiliselt puudus, püüti saadud tellimusi rahuldada ka siis, kui soovitud raamat raamatukogus puudus. Kirjandust muretseti teistest sama linna asutustest ja raamatukogudest ning eraisikuteltki. Näit. ei leidunud Poznani ülikooli raamatukogus Tartu ülikooli raamatukogu poolt soovitud teoseid, need muretseti linna teisest raamatukogust ja saadeti Tartusse /4, l. 5/. Ka Tartu ülikooli raamatukogu laenas raamatuid ja ajakirju DRN-i Arhiiviraamatukogust, Jaani kiriku raamatukogust jm. ning eraisikutelt, et neid ise edasi laenutada. Põnikord saadeti koos äraütlusega ka nõuanne, kus raamatukogus soovi-

tud raamat võiks leiduda. Pikem kirjavahetus arenes 1694. a. ilmunud "Das estnische ABC-Buch'i" tellimise asjus. J. Schwerts Mitavist kirjutas, et ta on ise seda raamatut Kopenhageni Kuninglikus Raamatukogus lugenud ja saatis oma märkmed F. Puksoole. Tellimisel selgus, et raamat seal puudus ning pärast pikemat kirjavahetust saadi teos Lundi ülikooli raamatukogust /5, l. 61, 63/.

1930-ndate aastate alguseks oli vastastikune laenutamine kodumaal juba küllaltki elavaks muutunud. Aeg-ajalt tegeles sellega ka mõni teine Eesti raamatukogu. Tekkis vajadus saada vastastikused laenuvahekorrad ühistele alustele, et tõõd paremaks muuta nii Eesti ulatuses kui suhetes välismaa raamatukogudega. 1930. a. oktoobris toimus Riias Balti riikide raamatukoguhoidjate I kongress, kus võeti vastu resolutsioonid ka vastastikuse laenutamise asjus /19, lk. 98/. Leiti, et Eesti, Läti ja Leedu vahel peaks laenutamine toimuma ühistel alustel, et tuleb kindlaks määrata raamatukogude nimestik, kuhu võib laenutada haruldusi, ning et vastastikune laenutamine toimugu otse raamatukogust raamatukogusse ilma saatkondade vahetalituseteta. Viimast põhimõtet rõhutas ka F. Puksoo Eesti Raamatukoguhoidjate ühingu konverentsil 1932.a. Kuna Eestis tegeles vastastikuse laenutamisega põhiliselt ülikooli raamatukogu, vähesel määral ka ERM-i Arhiiv-raamatukogu ja Eestimaa Kirjanduse ühingu raamatukogu, siis sel ajal vastastikuste laenusuhete reguleerimine ei olnud aktuaalne. Edaspidi tõusis aga korduvalt päevakorda koordinaatsioonikeskuse loomise vajadus ning 1938. a. otsustatigi luua rahvusvahelise laenutamise rahvuslik keskus ülikooli raamatukogu juures /14, l. 308p./.

Keeruliseks kujunes laenuvahekorrad Nõukogude Liidu raamatukogudega, kuna rahvusvaheline raamatukogudevaheline laenusuhetus kui teeninduslik oli 1930-ndatel aastatel Nõukogude Liidus veel välja kujunemata. Materjalide välismaale saatmiseks pidid sealsed raamatukogud taotlema loa kõrgematest instantsidest ning laenutamine toimus saatkondade vahendusel. Eetõttu võttis soovitud kirjanduse kättesaamine palju aega. Ülikooli raamatukogu soovis Venemaalt laenata enamasti haruldasi väljaandeid ja käsikirju, mida ei olnud võimalik saada Helsingi ülikooli raamatukogu vene osakonnast ega teistest vene kirjandust omavatest raamatukogudest. Näit. sooviti Leningradi Avalikust Raamatukogust krahv G. N. Sprengtporten (1740-1819) märkmeid. Leningradist tuli

vastus, et kui saadakse Hariduse Rahvakomissariaadi luba, siis saadetakse kaheks kuuks kasutada /6, l. 1/. Pikem kirjade ja volituste rida tekkis seoses prof. A. R. Cederbergi soovitud käsikirjaga Petsəri kloostri kohta. Ülikooli raamatukogu pidi kellegi volitama Tallinnast Nõukogude Liidu saatkonnast käsikirja ära tooma ja hiljem sinna ka tagasi viima. Käsikirja tagastaja R. Kenkmann teatas kirjalikult F. Puksoole selle üleandmisest saatkonda, kirjale oli lisatud ka kviitung. Selle kirja põhjal teatas F. Puksoo Leningradi, et käsikiri on üle antud /6, l. 147, 157, 166, 181, 216, 218, 223/. Kord nõudis TA raamatukogu Leningradis Tartu ülikooli raamatukogult raamatu tagastamist, mille F. Puksoo küll tellis, kuid kätte ei saanud. Jälle järgnesid järelepärimised saatkonnast /11, l. 211/. Hoolimata protseduuri keerukusest, pidas F. Puksoo väga vajalikuks sidemeid Nõukogude Liidu raamatukogudega. Aastatega tihenesid kontaktid eriti Leningradi Avaliku Raamatukoguga (1932. aastast M.S. Saltõkov-Štšedrini nim. Riiklik Avalik Raamatukogu).

Esimese kümne vastastikuse laenutamise aasta jooksul sooviti Tartu ülikooli raamatukogust valdavalt kultuuriloolise, ajaloolise ja filoloogilise sisuga kirjandust. Riia ja Helsingi raamatukogud laenasid sageli *Estica*'t. Saksakeelset teaduskirjandust laenutati Läti ja Leedu raamatukogudele. Kuna Tartu ülikooli raamatukogu oli suhteliselt hästi varustatud enne 1917.a. ilmunud vene kirjandusega, siis laenutati seda sageli paljudele. Näit. saadeti 1930.a. Saksa Riigiraamatukogule V. Aleksandrenko "Русские дипломатические агенты в Лондоне в XVIII в." (Varssavi, 1897) /7, l. 212/, 1932.a. Helsingi ülikooli raamatukogule "Сказания мусульманских писателей о славянах и русских" (St. Petersburg, 1870) /9, l. 8/, korduvalt sooviti laenata V. Kljutševski "Курс русской истории" (Moskva, 1904-1910). Kogu vaadeldava perioodi vältel oli kõige suuremaks Vene ajaloo alase kirjanduse laenajaks ajaloolane O. Mehlitz Leipzigit, kes alustas sellega juba üliõpilasena 1920-ndate aastate algul, 1930-ndate aastate lõpuks oli kaitsnud doktoriväitekirja ja tõstas eraõpetlasena. Raamatusoovidele lisas ta aeg-ajalt ka pikemaid kirju, kus teatas oma teadusalastest saavutustest ning rõhutas, et on nende eest tänu võlgu Tartu ülikooli raamatukogule ja F. Puksoole. Raamatuid laenas O. Mehlitz Leipzigi ülikooli raamatukogu kaudu.

Dissertatsioonide laenamise soove saabus Tartu ülikooli raamatukogusse kõige erinevamatest kohtadest: Washingtonist, Londonist, Greifswaldist, Bristolist, Hamburgist jm. Sageli ei kuulunud dissertatsioonide laenajad ülikooli raamatukogu pidevate laenupartnerite hulka. Tartu dissertatsioonidest telliti enam meditsiini- ja veterinaariaalaseid: Münsteri ülikooli raamatukogu laenas P. Blumbergi "Über die Augenbilder einigen Haustiere" (1867) /18, l. 201/, Lausanne'i ülikooli raamatukogu laenas F. Rauschenbachi "Über die Wechselwirkungen zwischen Protoplasma und Blutplasma" (1882) /10, l. 212/. Korduvalt sooviti laenata R. Willemsi väitekirja "Zur Anthropologie der Ehsten" (1926).^{*} Ülikooli teadlaste töid laenasid peamiselt Läti Riigiraamatukogu, Vilniuse ja Kaunase ülikooli raamatukogu, aga ka Soome, Rootsi ja Saksamaa raamatukogud. Näit. laenas Lundi ülikooli raamatukogu J. Hurda "Über estnische Himmelskunde" (St. Petersburg, 1900) /9, l. 338/, Kaunase ülikooli raamatukogu J. Petuhovi "Русская литература" (Jurjev, 1914) /12, l. 111/. Veel sooviti laenata mitmesuguseid materjale. Korduvalt telliti K. Morgensterni kirjavahetust ja käsikirju, fotosid, Vatikani ülikooli raamatukogu soovis koopiat ühest 1245.a. pitserist.

1930-ndate aastate keskpaigast elavnes märgatavalt kaas-aegsete välismaiste teadusajakirjade vastastikune laenutamine. Riias, Vilniusest ja Kaunasest saadi aeg-ajalt pikemaid nimekirju soovitavast kirjandusest. Korduvalt telliti ajakirju "Archiv für Hygiene", "Zeitschrift für Hygiene", "Mathematische Annalen", "Jahrbuch für wissenschaftliche Botanik", "Archiv für Kriminologie", "Zeitschrift für analytische Chemie", "Pflügers Archiv" jt. Eesti teadusajakirju ei laenutatud vastastikuse laenutusega, kuna tähtsamad raamatukogud said need vahetuse teel. 1930.a. algusest hakkas Tartu ülikooli raamatukogu laenama suuremal hulgal välismaiseid teadusajakirju. Põhiline osa USA ja Inglise ajakirjadest saadi Rootsi raamatukogudelt. Rohkem nõutud olid meditsiini- ja loodusteadustealased ajakirjad: "The American Health Journal", "The Journal of Immunology", "The British Journal of Surgery", "Journal of Experimental Zoology", "Quarterly Journal of Pharmacy" jt. Tihti laenati teoloogialast kirjandust, sagedamateks soovijateks olid prof. O. Sild, A. Võõbus, U. Masing. Ülikooli instituutide palvel laenati ajakirju veterinaaria, matemaatika, botaanika alalt.

* Vt. ka T. Sade artiklit käesolevas kogumikus.

Välismaa raamatukogudest laenati Tartusse hulgaliselt kultuuri- ja ajaloolast kirjandust, kaasa arvatud õppe- ja teadustööks vajalik ilukirjandus. A. Saareste jaoks telliti 1924.a. Helsingi Ülikooli raamatukogust H. Stahli "Anführung zur Ehnstnischen Sprache" (Reval, 1637) /3, l. 139/, 1930. a. telliti G. Suitsule W. O. von Horni "Gesammelte Erzählungen" /7, l. 199/ ja K. Schreinertile Pestalozzi käsikirju /7, l. 63/, E. Laugastele 1936. a. "Die Geschichte von Reinicke dem Fuchs" /12, l. 168/, 1937.a. J. Mägistele "Mithologia Fennica" /13, l. 3/. Enne 1917. a. ilmunud vene kirjandust saadi peamiselt Helsingi ülikooli raamatukogu vene osakonnast, Estica't Läti Riigiraamatukogust. Suurem osa saksa teaduskirjandusest laenati Leipzigi ülikooli raamatukogust.

Raamatukogudevahelise laenutuse kasutajate hulgas oli palju tänapäeval tuntud teadlasi: J. Tehver (veterinaaria), J. Piiper (zooloogia), P. Köpp (agronoomia), H. Perlitz (füüsika), S. Nõmmik (geograafia), U. Kasing (teoloogia), J. Aul (antropoloogia), A. Koort (filosoofia), V. Altoa, V. Adams, A. Saareste, G. Suits, V. Ernits, P. Palmes, E. Laugaste (filoloogia), L. Leesment, A.-T. Kliimann (õigusteadus), A.R. Cederberg (ajalugu), L. Puusepp, A. Valdes, J. Haldre (meditsiin) jt.

Tihe vastastikune laenutamine toimus ka Eesti raamatukogude vahel, kusjuures ülikooli raamatukogu oli valdavalt laenutajaks pooleks. Laenutati Riigiraamatukogule Tallinnas, kes soovis kirjandust igast perioodist - vanadest käsikirjadest kuni uute välismaiste teadusajakirjadeni. Sagedased laenajad olid veel Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukogu (tellis palju Estica't), Tallinna Linnaarhiiv, Riigi Statistika Keskbüroo raamatukogu (tellis statistilisi andmeid sisaldavaid teadustöid), Kindralstaabi raamatukogu, Narva Linnaarhiiv. Kujunes välja rida koole, kes laenasid kirjandust näituste korraldamiseks, koduloo-alasteks uurimusteks jm. (Pärnu Saksa Gümnaasium, Tallinna I Tütarlaste Gümnaasium jt.). Rohkem laenamisi oli eesti raamatu 400. juubeli näituste korraldamise tarvis 1935. a. Üle Eesti kasutasid väga erinevad asutused ja ka eraisikud kirjanduse laenamise võimalust ülikooli raamatukogust.*

Ülikooli raamatukogu laenas ka ise aktiivselt Eesti asutustelt kirjandust. Sagedamini saadi vajaminevaid materjale

* Vt. lähemalt M. Metsa ja K. Hoodla artiklit käesolevas kogumikus.

Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukogult, Riigiraamatukogult, Tallinna Linnaarhiivilt, Narva Linnaarhiivilt, Pärnu Linnavalitsuselt laenati Pärnu rae protokolle, kirikutelt kirikukroonikaid, Eesti Rahva Muuseumi Arhiiviraamatukogust hulganisti ajalehtede aastakäike, mida kasutas peamiselt F. Puksoo ise.

Vaadeldava 20 aasta jooksul suutis Tartu ülikooli raamatukogu sisse seada laialdased laenusidemed nii kodu- kui välismaal. Pidev vastastikune laenutamine toimus põhiliselt Euroopa raamatukogudega. Ülikooli teadlaste huvides laenati kirjandust väga erinevatest raamatukogudest ja teadusasutustest.

Arhiiviallikad. Kirjandus

1. EAA, f. 2100, n. 9, s. 3.
2. EAA, f. 2100, n. 9, s. 14.
3. EAA, f. 2100, n. 9, s. 17.
4. EAA, f. 2100, n. 9, s. 35.
5. EAA, f. 2100, n. 9, s. 53.
6. EAA, f. 2100, n. 9, s. 56.
7. EAA, f. 2100, n. 9, s. 74.
8. EAA, f. 2100, n. 9, s. 83.
9. EAA, f. 2100, n. 9, s. 85.
10. EAA, f. 2100, n. 9, s. 103.
11. EAA, f. 2100, n. 9, s. 109.
12. EAA, f. 2100, n. 9, s. 116.
13. EAA, f. 2100, n. 9, s. 124.
14. EAA, f. 2100, n. 9, s. 130.
15. EAA, f. 2100, n. 9, s. 140.
16. TÜR KHO, f. 4, n. 2, s. 2.
17. TÜR KHO, f. 4, n. 2, s. 25.
18. TÜR KHO, f. 4, n. 2, s. 176.
19. Antik, R. Balti riikide raamatukoguhoidjate I konverentsi tulemusi // Vabaharidustöö. 1930. Nr.6. lk. 97-98.
20. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool, 1919-1929. Trt., 1929. 432 lk. (TÜ Toim. C; 10).
21. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1921. aasta I poolaastal. Trt., 1921. 28 lk.
22. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli loengute ja praktiliste tööde kava 1932. aasta II poolaastal. Trt., 1932. 39 lk.

Raamatukogudevaheline laenusus
Tartu ülikooli raamatukogus a. 1922-1940

Aruandeaasta	Laenutatud			Laenatud		
	mitmel korral	kõidete arv raamat	kõidete arv käsi-kiri	mitmel korral	kõidete arv raamat	kõidete arv käsi-kiri
1.XI 1922 - 1.XI 1923	10	23	-	6	14	-
1.XI 1923 - 1.XI 1924	14	31	1	18	34	-
1.XI 1924 - 1.XI 1925	22	119	-	18	23	19 + 1foto
1.XI 1925 - 1.XI 1926	29	108	4	30	59	2 fotot
1.XI 1926 - 1.IV 1927	9	27	1	12	22	2 + 1 foto
1. IV 1927 - 1.IV 1928	21	95	1	35	52	5
1.IV 1928 - 1.IV 1929	22	58	-	50	105	12
1.IV 1929 - 1.IV 1930	55	131	6	32	80	6
1.IV 1930 - 1.IV 1931	57	168	28	49	63	44
1.IV 1931 - 1.IV 1932	42	125	-	56	105	30
1.IV 1932 - 1.IV 1933	46	86	9	81	145	112
1.IV 1933 - 1.IV 1934	31	73		46	102	
1.IV 1934 - 1.IV 1935	43	83	1	55	109	2
1.IV 1935 - 1.IV 1936	45	83	6	57	118	18
1.IV 1936 - 1.IV 1937	46	110	7	76	256	45
1.IV 1937 - 1.IV 1938	47	71	4	74	146	11
1.IV 1938 - 1.IV 1939	79	215	3	92	281	23
1.IV 1939 - 1.IV 1940	64	140	3	49	124	8

Tartu Ülikooli Raamatukogu laenupartnerid
 ajavahemikus 1.IV 1938 - 31.IV 1939 /15, l. 299-300/*

Asutused	Laenutatud		Laenatud	
	mitmel kōidete korral	arv	mitmel kōidete korral	arv
1	2	3	4	5
Bangor - University College of North Wales	-	-	1	1
Berlin - Preussische Staatsbibliothek	4	8	15	73 + 2 käs.
Birmingham - Library of the University	1	16	-	-
Budapest - Magyar Nemzeti Museum	1	1	-	-
Chicago - Field Museum of Natural History	1	3	-	-
Hamburg - Staats- und Universitätsbibliothek	-	-	1	2
Heidelberg - Universitäts-Bibliothek	-	-	1	1
Helsinki - Yliopiston Kirjasto	1	1	2	4
Helsinki - Yliopiston Kirjaston Veneläisen Osasto	1	1	5	15
Helsinki - Suomen Lintutieteellinen Yhdistus	-	-	1	4
København - Det Kongelige Bibliotek	1	3 käs.	-	-
Königsberg - Staats- und Universitäts-Bibliothek	-	-	1	1
Krakow - Biblioteka Jagiellonska	-	-	1	1
Leipzig - Bibliothek des Reichsgerichts	-	-	1	2
Leipzig - Universitäts-Bibliothek	5	10	28	108
London - National Central Library	-	-	1	2
London - University, Courtauld Institute of Art	1	1	-	-
Lyon - Bibliothèque de l'Université	1	2	-	-
Poznan - Biblioteka Uniwersytecka	2	2	-	-
Riga - Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde	5	11	-	-
Riga - Läti Vabariigi Sotsiaalministeerium	1	3	-	-
Riga - Valsts Biblioteka	12	30	-	-

* Ärakiri raamatukogu aruandest.

	1	2	3	4	5
Rome - American Academy	1		1		
Stockholm - Kungliga Vitterhets- Historie- och Antikvitets Akademien		-	-	1	1
Stockholm - Kungliga Biblioteket	1		1	4	10
Stockholm - Svenska Läkaresäll- skapet		-	-	1	1
Stockholm - Veterinär-Högskolans Biblioteket	1		1	-	-
Stockholm - Kungliga Karolinska Mediko-Kirurgiska Institutet. Biblioteket					
Turku - Akademis Bibliotek	1		2	-	-
Turku - Yliopiston Kirjasto	2		13		
Uppsala - Kungliga Universitetet. Biblioteket		-	-	5	15
Wien - Bibliothek der Tierärztz- lichen Hochschule		-	-	1	1
Wien - Universitäts-Bibliothek		-	-	1	1
Wilno - Biblioteka Uniwersytecka	1		2	-	-
Zürich - Zentralbibliothek		-	-	2	2
Narva - Linna Arhiiv ja Muuseum	3		4	-	-
Pärnu - Saksa Eragümnaasium	2		12	-	-
Pärnu - Maakoolivalitsus	1		1	-	-
Tallinn - Riigi Statistika Kesk- büroo	3		7	-	-
Tallinn - Linna Keskraamatukogu		-	-	1	1
Tallinn - Linnaarhiiv	5		16	3	10 käs.
Tallinn - Linnavalitsuse Majan- dusosakond	1		6	-	-
Tallinn - Riigiraamatukogu	16		42	1	5
Tallinn - Sõjaväe Staabi Raamatu- kogu	1		8	-	-
Tallinn - Tehnikaülikool	1		1	-	-
keem. tehn. labor		-	-	1	1
Tallinn - Bestmaa Kirjanduse Ühingu raamatukogu	1		8	2	8
Tartu - Eesti Kultuurilooline Arhiiv		-	-	1	1 käs.
Tartu - Riigi Keskarhiiv		-	-	3	10 käs.
Tartu - Eesti Rahva Muuseum		-	-	1	3
Viljandi - tapamaja	1		1	-	-
	79		215 + 3 käs.	92	281 + 23 käs.

INTER-LIBRARY LOAN

Kert Mill

Summary

TUL started to establish mutual loan relations with other institutions in 1919. According to the regulations the library could lend literature to any other library or scientific institution in homeland or abroad that would secure necessary keeping conditions. MSS., rarities and photos could be sent via inter-library loan.

The year 1923 was the starting point of continuous loan relations. Exchange was established with libraries in Finland, Sweden, Germany, England and Hungary. Gradually the amount of lended and borrowed literature increased as well as the number of partners. In 1933-1934 mutual loans lessened temporarily but afterwards increased constantly up to 1938-1939 when 281 books and 23 MSS. were borrowed. The following year inter-library loans were less due to WW II.

In 1919-1940 TUL borrowed most of all from Leipzig University Library and lended books most frequently to the Latvian State Library in Riga. Relations with the German State Library, Helsinki University Library, Royal Library in Stockholm were of considerable importance, too. Within Estonia TUL mostly lended books to other libraries rather than borrowed from them. Most frequently books were lended to the State Library in Tallinn.

TUL offered as loans mostly literature on the humanities and history of culture, Russian literature published before 1917, abstracts of theses and at the end of the 1930s also foreign scientific journals. In the beginning the borrowed literature was mainly on the humanities. Since 1930 subscription to foreign scientific literature gathered momentum, periodicals on medicine and natural sciences were in special demand.

The library director took care of correspondence on loan affairs. He composed the letters and decided where they should be sent. As literature from other libraries reached the readers rather quickly, the mutual loan relations proved to be an important source of scientific publications for researchers of Tartu University.

МЕЖБИБЛИОТЕЧНЫЙ АБОНЕМЕНТ

Кярт Мийл

Резюме

Библиотека Тартуского университета уже в 1919 г. начала налаживать связи по межбиблиотечному абонементу (МБА). По правилам, принятым в том же году, библиотека могла высылать литературу всем библиотекам и научным учреждениям, находящимся как в Эстонии, так и за границей. Единственным условием была гарантия сохранности высланной литературы. По межбиблиотечному абонементу разрешалось отправлять рукописи, редкие издания, фотографии. Вначале состоялись лишь единичные выдачи книг, в основном учреждениям Эстонии. 1923 год можно считать началом регулярных контактов МБА с зарубежными библиотеками: были установлены связи с библиотеками Финляндии, Швеции, Германии, Англии и Венгрии. Постепенно возросло как количество литературы, заказанной по МБА, так и число партнеров. В 1933-34 гг. активность МБА уменьшилась, но в дальнейшем увеличилась вплоть до 1938-39 гг., когда было заказано по МБА 281 книга и 23 рукописи, выдано 215 книг и 3 рукописи. В следующем году заказы литературы по межбиблиотечному абонементу уменьшились - началась вторая мировая война.

В 1919-40 гг. Библиотека Тартуского университета заказывала литературу по МБА больше всего из Библиотеки Лейпцигского университета, а выдавала чаще всего - Латвийской государственной библиотеке в Риге. Для Библиотеки Тартуского университета важными были связи с Прусской государственной библиотекой, Библиотекой Хельсинкского университета, Стокгольмской Королевской библиотекой и др. По сравнению с другими библиотеками Эстонии университетская библиотека выдавала по МБА литературы больше, чем сама заказывала. Чаще всего литературу заказывала Государственная библиотека в Таллинне.

Вначале в заказах Библиотеки Тартуского университета по МБА доминировала литература по гуманитарным наукам, с 1930-х годов растет интерес к зарубежной литературе по медицинским и естественным наукам.

Проблемами межбиблиотечного абонемента занимался заведующий библиотекой, он составлял письма (оформлял заказы, сос-

тавлял письма-заказы), решал, куда их посылать.

Поскольку заказанная литература из других библиотек поступала к читателю довольно быстро (в среднем в течение 1-2 недель), межбиблиотечный абонемент стал для ученых Тартуского университета существенным источником получения научной литературы.